

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЛАБОЖЕНКО ДМИТРО БОРИСОВИЧ

УДК 340.745

**МІЛІЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ
1941-1945 РОКІВ:
ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Спеціальність: 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
ЯРМИШ Олександр Назарович,
Інститут законодавства Верховної Ради України,
головний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
РУМЯНЦЕВ В'ячеслав Олексійович,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, декан факультету
правосуддя;

кандидат юридичних наук, доцент
КАЛЮК Олексій Миколайович,
Національна академія внутрішніх справ,
заступник директора навчально-наукового
інституту № 3 з навчально-методичної та
наукової роботи.

Захист відбудеться «30» червня 2016 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.02 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, проспект Л. Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, проспект Л. Ландау, 27.

Автореферат розісланий «27» травня 2016 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М. Ю. Бурдін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У глобальному (загальносвітовому) вимірі для історії охорони правопорядку особливий науковий та практичний інтерес завжди становлять складні та переломні етапи розвитку держави та суспільства. Саме вони дозволяють найбільш глибоко та всебічно визначити або наново переосмислити роль та місце правоохоронних інституцій в державно-правовому механізмі країни, виявити взаємозв'язок між об'єктивними потребами, викликаними суспільно-політичною обстановкою в державі, та відповідними трансформаціями у функціонуванні правоохоронних органів, формах і методах їхньої діяльності.

З цієї позиції вивчення діяльності міліції радянської України у період війни 1941–1945 років має невичерпний науково-пізнавальний та практичний інтерес, оскільки діюча саме в цей період державно-правова система, складовою частиною якої виступала міліція, була суттєвим важелем концентрації й спрямування зусиль усіх ланок суспільства та держави на здобуття перемоги над нацизмом.

Особливість правового забезпечення організації та діяльності міліції в умовах воєнного стану полягала в тому, що ці процеси відбувалися за умов інтенсивного розвитку воєнного законодавства, докорінних змін законів мирного часу тоталітарної радянської держави, до якої в ті часи входила й Україна. Це змусило правоохоронні органи, міліцію, виконувати масу непритаманних їй функцій, які були детерміновані специфічними умовами воєнного часу, поєднаними з карально-репресивними методами управління суспільством.

Отже, накопичений унікальний досвід функціонування правоохоронних органів в надзвичайних (у даному випадку, воєнних) умовах має бути ретельно вивчений в контексті сучасних гуманістичних підходів до права, найвищих соціальних цінностей демократичного суспільства для збереження в історичній пам'яті майбутніх поколінь, в т.ч. задля недопущення проявів тоталітаризму.

Дослідженню низки питань, що стосуються правового статусу міліції та нормативно-правового забезпечення її діяльності, специфіки правового режиму воєнного стану, особливостей охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, участі в мобілізаційних, евакуаційних заходах, бойових діях та партизанській боротьбі, ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності у вказаний історичний період присвячено чималу кількість праць вітчизняних та зарубіжних правознавців, а також істориків, в т.ч. П. М. Балкового, О. М. Бандурки, І. Г. Біласа, С. В. Біленка, Л. В. Бородича, О. А. Гавриленка, В. А. Греченка, О. М. Головка, С. В. Губара, В. А. Гусака, П. В. Доброва,

М. І. Єропкина, Л. О. Зайцева, О. М. Калюка, В. В. Ковалика, В. І. Костіна, В. М. Логвіненко, Л. М. Маймескулова, С. А. Маслова, П. П. Михайленка, В. Ф. Некрасова, В. Л. Павленка, А. Й. Рогожина, В. О. Румянцева, В. П. Сальникова, О. Т. Склягіна, А. П. Тимченка, А. С. Чайковського, О. Н. Ярмиша.

Проте, аналіз наукових джерел, які стосуються питань організації та діяльності міліції у роки воєнного стану 1941–1945 років, доводить, що здебільшого в сучасних умовах вони мають довідково-бібліографічну цінність (за виключенням низки сучасних напрацювань), оскільки були обтяжені радянськими ідеологічними штампами, і, таким чином, у практичному плані не можуть бути витребувані в якості історико-методологічного підґрунтя для подальшої розбудови Національної поліції України як сучасного правоохоронного відомства європейського зразку.

Таким чином, усі перелічені обставини переконливо підтверджують, що обрана у дисертаційному дослідженні тематика належить до актуальних напрямків вітчизняної історико-правової науки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження обрана відповідно до переліку тем науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014-2018 рр., зареєстрованих в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації (№ДР 0113U008192), а також відповідно до п. 8.11. Додатку 8 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 року № 275.

Мета і задачі дослідження. Основною метою дослідження є всебічна комплексна історико-правова характеристика організації та діяльності міліції радянської України у період війни 1941-1945 років, встановлення специфічних рис та ознак, які визначають роль та місце міліції як правоохоронного органу в державно-правовому механізмі тоталітарної країни, яка перебувала в умовах воєнного часу.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких основних дослідницьких *задач*:

- характеристика джерельної бази та стану наукового вивчення проблеми організації діяльності міліції радянської України в період війни 1941–1945 рр. у вітчизняній історико-правовій літературі, її наукового та прикладного значення для подальшого розвитку історико-правових досліджень вказаної проблематики;

- визначення специфічних рис правового режиму воєнного часу, який діяв у СРСР під час війни;

- встановлення історико-правових, методологічних засад дослідження проблеми організації діяльності міліції радянської України в 1941–1945 рр.;

- введення до наукового обігу раніше невідомих архівних та нормативних документів, які характеризують різноманітні напрями діяльності міліції радянської України у зазначений історичний період, на підставі чого формулювання висновків щодо їхньої інструментальної та прикладної цінності для розбудови Національної поліції України в сучасних умовах;

- висвітлення особливостей стану та динаміки розвитку криміногенної обстановки в Україні в період з 1941 по 1945 роки;

- виявлення специфічних рис організації та діяльності міліції радянської України напередодні війни;

- характеристика нормативних засад діяльності міліції радянської України та змін у системі нормативно-правового забезпечення міліції у 1941–1945 рр.;

- осмислення функціонального призначення міліції радянської України в контексті сучасних уявлень про завдання та функції поліцейських підрозділів;

- визначення основних напрямків та методів діяльності міліції радянської України у період 1941–1945 рр., у тому числі участь міліції в організації та діяльності винищувальних батальйонів, партизанських загонів;

- встановлення особливостей кадрового забезпечення організації та діяльності органів міліції радянської України у вказаний історичний період;

- висвітлення питань щодо матеріального і фінансового забезпечення працівників міліції того часу.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період 1941–1945 років (період дії воєнного стану) з деякими відступами, які стосуються правового забезпечення організації та діяльності міліції радянської України довоєнного часу та з початком війни.

Досліджується Україна в адміністративно-територіальних межах станом на 22 червня 1941 року.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини за участю міліції радянської України у період з 1941 по 1945 роки.

Предмет дослідження – організаційно-правові засади організації і діяльності міліції радянської України в період війни 1941-1945 рр.

Методи дослідження. Методологічна база дослідження складається з сукупності наукових методів і принципів, які в комплексі застосовуються для вирішення завдань дослідження та досягнення його

основної мети отримання об'єктивно обґрунтованих результатів дисертаційної роботи.

Засадничі принципи дослідження – історизм, об'єктивність, методологічний плюралізм, кумулятивність наукових знань, органічна єдність теорії та практики.

Базовою методологічною основою став загальнонауковий діалектичний метод, який обґрунтовує взаємозв'язок та взаємообумовленість соціальних процесів і суспільних явищ. Він дозволив осмислити сутність нормативної бази, що визначала правовий статус міліції того часу (підрозділи 1.1, 1.2). Також слід зазначити, що робота базується на проблемно-хронологічному підході. Крім того, у роботі застосовувалися й інші загальні та спеціально-наукові методи: герменевтичний, формально-догматичний, метод моделювання, метод системного аналізу.

Використано прийоми формальної логіки: аналіз, синтез, аналогію, абстракцію.

Завдяки методу *історизму* в роботі досліджено історичні політико-правові підходи до розв'язання проблем організації охорони правопорядку, боротьби зі злочинністю в умовах тоталітарної держави в період з 1941 по 1945 рр. в історичній динаміці (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2). *Порівняльно-історичний* метод дозволив простежити зміни у нормативно-правових засадах організації та діяльності міліції радянської України в умовах воєнного стану (підрозділи 1.1, 1.2), виявити особливості форм і методів забезпечення нею охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю в умовах воєнного стану (підрозділ 3.2). Завдяки методу *моделювання* було побудовано модель організації діяльності міліції радянської України напередодні та під час війни, розкрито її особливі риси, повноваження, завдання та функції (підрозділ 2.1). *Формально-логічний* метод став у нагоді при дослідженні нормативно-правових актів, що визначали правовий статус міліції радянської України у цей період (підрозділ 1.1). За допомогою *герменевтичного* методу встановлювалася текстуальна сутність нормативних приписів законодавчих та інших нормативно-правових актів, у яких регламентується питання охорони громадського порядку, функціонування міліції щодо запобігання злочинній діяльності та розкриття злочинів (підрозділи 3.2 та 3.3). *Аналітично-описовий* метод дозволив охарактеризувати стан кадрового забезпечення організації та діяльності органів міліції радянської України у період у період з 1941 по 1945 роки (підрозділ 2.3).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційна робота є першим науковим дослідженням, в якому подано всебічну, комплексну історико-правову характеристику організації та діяльності міліції радянської України у період війни 1941-1945 років в контексті сучасних

науково-аналітичних підходів до розбудови Національної поліції України в якості правоохоронного відомства європейського зразку, внаслідок чого:

вперше:

– доведено, що для збереження державності, забезпечення ефективного функціонування органів влади, державних та громадських установ, рятування життя людей, гарантування їхніх прав та свобод в особливих умовах або в умовах воєнного стану, в національній правовій системі країни повинно бути так зване «надзвичайне законодавство», яке має еволюційно (поступово) формуватися у мирний час. За змістом воно повинно мати найвищий рівень деталізації у законах та складатися із законодавства про воєнний стан, мобілізацію, евакуацію, законодавства про пересування громадян в таких умовах, тощо;

– *запропоновано* авторське бачення в історико-правовій ретроспективі щодо місця і ролі міліції в структурі НКВС УРСР, змісту правового статусу працівника міліції радянської України в умовах воєнного часу, який був значно ширше, ніж правовий статус працівників міліції інших радянських республік. Це було обумовлено тим, що тільки в УРСР в той час діяв Адміністративний кодекс, який допускав можливість застосування адміністративного затримання щодо осіб, які обґрунтовано підозрювались у вчиненні злочину;

– *обґрунтовано* висновок про те, що різноманітні аспекти діяльності міліції України того часу свідчать про виконання нею у воєнні роки, навіть ситуативно, великої кількості функцій, які не притаманні правоохоронному органу, що має забезпечувати охорону громадського порядку та боротьбу зі злочинністю. Таке становище було наслідком формування юридичної основи діяльності міліції не тільки із законів та підзаконних актів, але й з директивних вказівок вищого партійного керівництва СРСР та УРСР. До того ж, вони приймалися хаотично та непослідовно під впливом динаміки бойових дій, масштабів окупації України, потреб фронту;

– *введено до наукового обігу* нові архівні матеріали з фондів центральних та місцевих архівних установ, завдяки чому отримано нові відомості щодо участі міліції у мобілізації населення, охороні громадського порядку, евакуації, а також відновлення діяльності міліції на звільнених від ворога територіях УРСР;

– *подано* нову класифікацію напрямів діяльності міліції України у часи Другої світової війни, в основі якої ключовими є правоохоронний, військовий, адміністративно-управлінський та господарський компоненти;

удосконалено:

– наукові концепти до проблеми фінансування правоохоронних органів, в т.ч. міліції, які мали місце за радянських часів. В цьому контексті обґрунтовано висновок про те, що в умовах радянської політико-

економічної системи, де домінували державна та спільна форми власності, питання щодо джерел фінансування міліції не мали принципового значення в аспекті гарантій незалежності та неупередженості діяльності міліції. Тому питання щодо витрат на утримання міліції не набувало тоді такої гострої актуальності, як в умовах сьогодення. Отже, відповідні формулювання законодавства про міліцію 30–40-х рр. XX сторіччя в частині її фінансування, які припускали можливість утримання окремих підрозділів міліції не за рахунок державного бюджету, не можуть бути прийняті в умовах сьогодення.

– наукову класифікаційну характеристику дискреційних повноважень міліції, якими її було наділено виключно за умов воєнного часу, зокрема, правом зупинення дії окремих нормативно-правових актів, можливості проведення облав та масових обшуків з метою вилучення зброї у населення;

дістали подальшого розвитку усталені в сучасній вітчизняній історико-правовій та галузевій юридичній науці погляди:

– про *модель, еволюцію та інструментарій* нормативно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, які панували у радянські часи та визначали характер, спрямованість та зміст діяльності міліції у довоєнні часи та у період з 1941 по 1945 роки, зокрема, домінування в правовій регламентації діяльності міліції радянської України підзаконних й відомчих нормативно-правових актів, які мали гриф таємності, на підставі чого міліція у роки війни в т.ч. мала повноваження щодо зупинення дії окремих нормативно-правових актів;

– про *стан та еволюцію радянського військового права*, зокрема, в частині нормативно-правового забезпечення та системи наукових знань щодо таких спеціальних правових режимів як режим військового часу, особливий правовий режим та режим облоги, а також щодо окремих понять та категорій, таких як: «мобілізація та мобілізаційні заходи», «прифронтова смуга», «режимні території 1 та 2 категорії», «евакуація», «тилова зона»;

– щодо *характеристики та динаміки* розвитку криміногенної обстановки в Україні в період з 1941 по 1945 роки, превалювання у загальній структурі злочинності корисливо-насилницьких злочинів, зокрема, крадіжок, грабежів, мародерства, бандитизму;

– щодо оцінки результатів бойової, оперативно-службової, правоохоронної діяльності, кадрової роботи у лавах міліції України у цей період, їх значення для стабілізації криміногенної обстановки на звільнених від фашистів територіях України;

– щодо *особливостей* юридичної відповідальності працівників міліції в Україні в період з 1941 по 1945 роки, в т.ч. притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення посадових злочинів, які в

умовах воєнного стану кваліфікувалися як військові та були підсудні військовим трибуналам.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення дисертації поглиблюють наукові знання про організацію та діяльність міліції радянської України. Крім того, сформульовані висновки і пропозиції можуть бути корисними у:

- науково-дослідній сфері (історико-теоретична база для подальших наукових досліджень з проблематики діяльності міліції в умовах воєнного часу);

- правотворчості (як довідково-бібліографічний матеріал, який має бути врахований під час нормативно-правової роботи щодо удосконалення правового режиму воєнного стану, уточнення завдань, функцій центральних органів виконавчої влади, які належать до сфери управління МВС України, Національної гвардії України, їхнього призначення в демократичному суспільстві);

- навчальному процесі (у ході читання лекцій, при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів з дисциплін «Історія держави і права», «Історія органів внутрішніх справ»).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки досліджуваної теми, одержані узагальнення і висновки були обговорені на засіданнях кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, а також оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» (м. Харків, 25 травня 1997 р.), «Проблеми протидії злочинності: історико-правовий аспект» (м. Сімферополь, 13-17 вересня 2007 р.); «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 4-5 березня 2016 р.); «Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку» (м. Кривий ріг, 25 березня 2016 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження викладені у 6 наукових статтях, з яких 5 статей опубліковано у фахових юридичних виданнях України, одна стаття – у іноземному науково-практичному журналі, а також у тезах 4 виступів на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків і списку використаних джерел (211 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 201 сторінок, з яких – 184 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, окреслено зв'язок із науковими планами, сформульовано мету і задачі дослідження, його об'єкт, предмет, методологію, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію і структуру роботи.

Перший розділ **«Нормативно-правові засади організації та діяльності міліції радянської України напередодні війни та у воєнні часи: загальна характеристика»** складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Нормативно-правові засади організації та діяльності міліції радянської України напередодні війни»* проаналізовано нормативно-правову базу, яка регламентувала організацію та діяльність міліції в той час, в т.ч. відомчі акти НКВС СРСР та УРСР, на підставі чого висвітлено схему Наркомату внутрішніх справ УРСР. Підкреслено, що у Конституції УРСР 1937 року не було прямого визначення міліції в межах державного механізму.

Охарактеризовано Положення про Робітничо-селянську міліцію, введене в дію Постановою РНК СРСР від 25 травня 1931 року, за яким головним завданням міліції був захист «революційного порядку» та громадської безпеки. Наголошено на тому, що на підставі вищезазначеної Постанови начальник Головного управління міліції УРСР затверджував статuti про службу в Робітничо-селянській міліції, положення про навчальні заклади міліції, додаткові інструкції для відомчої міліції. Також до його компетенції належало затвердження структури Головного управління Робітничо-селянської міліції УРСР.

Звернуто увагу на те, що у вказаний історичний період міліція не мала власного дисциплінарного статуту, а на її працівників поширювалася дія Дисциплінарного статуту Червоної Армії. Водночас, загальне законодавство про працю взагалі не розповсюджувалося на працівників міліції.

Констатовано, що більшість повноважень працівників міліції напередодні та під час війни визначалась у Адміністративному кодексі УРСР, який, до речі, на той час діяв виключно в УРСР. Підкреслено, що поряд з адміністративно-примусовими заходами (Розділ IV) під сферу його регулювання підпадала регламентація деяких кримінально-процесуальних дій, зокрема обшуку і вилучення, за умов додаткового прийняття спеціальних нормативно-правових актів (Підрозділ 2 «Обшук і вилучення»). Також ним встановлювалися умови та порядок використання зброї працівниками міліції (Підрозділ 3), а також наглядові повноваження, зокрема у сфері торгівлі, діяльності поліграфічних підприємств.

Поряд з цим у роботі проаналізовано низку інших актів законодавства УРСР та СРСР, за якими на міліцію було покладено додаткові повноваження, завдання та функції. Зокрема, за Законом СРСР «Про загальний військовий обов'язок» від 1 вересня 1939 року органи міліції здійснювали облік військовозобов'язаних та призовників.

У підрозділі 1.2 «*Зміни у нормативно-правових засадах організації та діяльності міліції радянської України в умовах воєнного стану (1941–1945 рр.)*» вказується на те, що початок ведення бойових дій обумовив негайне проголошення режиму воєнного часу, який у законодавстві не мав дефінітивного оформлення та був введений актом радянського уряду. На ґрунті цього відбулися всі подальші зміни у нормативно-правовому забезпеченні діяльності міліції протягом 1941–1945 років. Констатується, що у цей час сталося повне підпорядкування військовому командуванню всіх державних, в т.ч. правоохоронних органів.

Воєнний стан також спричинив спрощення кримінально-правової регламентації питань притягнення до відповідальності за вчинення військових злочинів, а також злочинів, вчинених дезертирами, провокаторами, шпигунами та ворожими агентами, які після обвинувального вердикту військового трибуналу підлягали розстрілу на місці. В той же час положення Кримінально-процесуального кодексу не зазнали змін.

Далі в роботі підкреслюється, що з кінця 1942 року міліцію було залучено до розслідування злочинів, вчинених на окупованих територіях німецько-фашистськими загарбниками та їхніми пособниками (Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про утворення Надзвичайної державної комісії зі встановлення і розслідування злочинських дій німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників і заподіяних ними ушкоджень громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам і установам СРСР» від 2 листопада 1942 року).

Окремо у роботі наголошується на тому, що за часів війни відбулися зміни у нормативно-правовому забезпеченні діяльності міліції, спрямовані на поліпшення її організаційної будови та методів діяльності. Значну роль поряд з нормативними приписами відігравали акти та вказівки радянських партійних органів (акти, які були видані ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У; акти, які були видані обкомами та райкомами КП(б)У).

Дисертантом акцентується увага на тому, що в період з 1941 по 1945 роки у радянській державі сформувалася велика кількість директивних актів, відомчих нормативних документів адміністративно-правової спрямованості, в т.ч. з питань діяльності міліції, які *de facto* сформували так зване «надзвичайне законодавство», яке часто-густо не тільки суперечило Конституції СРСР 1936 року, але й перевищувало

повноваження міліції, встановлені актами довоєнного часу. При цьому на практиці в ті часи питання колізії юридичних норм не існувало.

Другий розділ **«Особливості структури та організації міліції радянської України у період з 1941 по 1945 років»** складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Загальна характеристика структури та організації міліції радянської України напередодні війни»* досліджено місце міліції в системі НКВС СРСР та УРСР у 30–40-і роки, а також репрезентовано організаційно-структурні зміни, які відбувалися в цьому органі державної влади напередодні війни. Доведено, що процеси оптимізації організаційно-штатної структури міліції відбувалися одночасно із оптимізацією структури НКВС, яка у період з 1938 по 1941 роки зазнала значних змін. Протягом 30-х років ХХ століття міліція спочатку перебувала у складі Об'єднаного державного політичного управління (ОДПУ), а згодом – після утворення загальносоюзного НКВС та республіканських НКВС (НКВС УРСР утворений 11 червня 1934 року) - почала функціонувати як складова частина цього органу.

Констатується, що у цей час НКВС став багатопрофільним відомством, якому були підпорядковані органи влади, що виконували як правоохоронні, так і управлінські функції. Саме ця обставина у період з 1938 по 1941 роки спричинила значну кількість організаційно-структурних змін (зокрема, виведення у 1938 році зі складу НКВС Головного управління мір і ваг; розділення у 1941 році НКВС СРСР на два наркомати: НКВС СРСР і НКДБ СРСР; утворення у складі НКВС СРСР Головного управління міліції).

Одночасно з цими процесами у міліції відбулася низка структурних змін: було створено відділи боротьби з крадіжками соціалістичної власності та спекуляцією, відділи залізничної міліції, кримінального розшуку, зовнішньої служби. Згодом було організовано й водну міліцію.

У складі міліції було утворено політвідділ, який складався із наступних відділень: організаційно-інструкторського, партійної пропаганди та агітації, кадрів, політскладу, комсомольської та культурно-просвітницької роботи.

Після входження західних областей до складу УРСР на території України діяло 19 обласних управлінь міліції. При цьому в середині 1940 року в Західній Україні були утворені відділи (відділення) боротьби з бандитизмом (ВББ).

Завершуючи аналіз цього питання, автор обґрунтовує висновок про те, що міліція радянської України тих часів була складовою частиною надмірно централізованого державного апарату, мала на собі відбиток тоталітарного режиму, який на той період вже був установлений. Однак

слід зазначити, що за умов війни така структура, яка безпосередньо диктувалася жорсткою централізацією та мілітаризацією, мала цілу низку переваг, і це дало змогу досить легко перевести діяльність міліції на воєнні рейки.

У підрозділі 2.2 *«Зміни в структурі та організації міліції радянської України у період з 1941 по 1945 роки»* вказується, що в цей період більше чверті особового складу органів міліції пішло на фронт. Поряд з цим, війна ускладнила та різко збільшила обсяг роботи, яка виконувалась органами міліції, що зумовлювалося, в першу чергу, стрімким збільшенням кількості особливо небезпечних злочинів. Отже, перетворення в структурі та організації діяльності міліції УРСР стали неминучими. Наголошується на тому, що у цей період юридичне оформлення змін в структурі та організації діяльності міліції проводилося виключно відомчими наказами НКВС, які мали гриф «таємно». Констатується, що першим кроком у ланцюгу змін, які торкалися міліції, з початком війни стало об'єднання НКВС та НКДБ у єдине силове відомство – єдиний НКВС СРСР. Далі у роботі охарактеризовано низку змін, які безпосередньо стосувалися організаційної побудови міліції. Підкреслюється, що з початком війни у оперативне підпорядкування НКВС УРСР були передані шляхові відділи міліції. Крім того, перебудові було піддано служби та підрозділи міліції, які забезпечували охорону громадського порядку.

У роботі наголошується на тому, що в період 1941-1945 років відбулася тотальна мілітаризація міліції. Про це свідчить участь міліції у ліквідації диверсійних груп, парашутних десантів, сумісних дій з частинами Червоної Армії. Мілітаризація мала також відбиток на організації діяльності та структури міліції УРСР. Зокрема, особовий склад органів і частин міліції східних областей України був зведений у стройові дивізіони. Дивізіони мали 3-взводний склад, їхня загальна кількість досягала 10.

У підрозділі 2.3 *«Кадрове забезпечення організації та діяльності органів міліції УРСР у період з 1941 по 1945 роки»* висвітлено стан, охарактеризовано напрями та показано результати кадрової роботи у міліції, на підставі чого визначено загальні тенденції формування кадрової політики у вказаний історичний період. Зазначено, що загальна чисельність міліції в 1941 році становила 227 650 осіб, переважну більшість з яких складали чоловіки.

Наголошено, що внаслідок кадрового голоду, спричиненого війною, рядовий та начальницький склад міліції зазнав суттєвих змін. Його формування відбувалося з пенсіонерів, осіб, які були непридатні до служби в армії за станом здоров'я, осіб, які не мали професійної підготовки, та

жінок. Так, у 1944 році кількість жінок у міліції вже досягла 20% від особового складу.

Далі в роботі визначено позитивні та негативні наслідки об'єднання міліції з органами державної безпеки в аспекті кадрової складової. Поряд з поширенням на працівників міліції пільг та переваг, які надавалися для комскладу та рядових РСЧА, вони піддавалися покаранню за службову провину в позасудовому порядку.

Також подано аналіз фахової підготовки, підвищення професійної майстерності рядового та начальницького складу міліції. Зазначено, що, хоча з лютого 1941 року у міліції було запроваджено командирські навчання, в якому акцент робився на вогневій та фізичній підготовці, тільки зі стабілізацією ситуації на фронті наприкінці 1943 року було організовано цілеспрямовану роботу з розвитку загальноосвітньої підготовки різних категорій співробітників органів внутрішніх справ. Для цього було введено обов'язковий «техмінімум для працівників міліції» (загальний для всього рядового та начальницького складу та за окремими службами: для дільничного інспектора, для уповноваженого карного розшуку, для працівника паспортного відділу).

Піддано дослідженню конкретні кроки з оптимізації штатної чисельності міліції. Зокрема, зменшення її штату на початку війни (зменшення кількості осіб у Головному управлінні Робітничо-селянської міліції зі 115 до 65 осіб), а також поступове збільшення чисельності міліції по мірі визволення території України від нацистів (введення додаткових штатів у міліції Києва після визволення міста, серед них – встановлення чисельності дивізіону зовнішньої служби у складі 200 осіб; мотокоманди у складі 60 осіб; збільшення конвойного дивізіону з 80 до 150 осіб).

На прикладі міліції Дрогобицької, Тернопільської, Сталінської областей України вивчено питання комплектування кадрів цих областей. Окремо у дослідженні проаналізовано проблему забезпечення дисципліни та законності серед особового складу міліції у 1941-1945 роках, подано характеристику стану та динаміки вчинення правопорушень, наведено відповідні статистичні дані (звернуто увагу на те, що на початку 1945 року в Сталінській області 63% всіх службових проступків та злочинів вчинено рядовим та сержантським складом з числа прийнятих в органи міліції осіб, які проживали на території, що була окупована Німеччиною).

Третій розділ **«Основні напрями діяльності міліції радянської України у період 1941-1945 років»** містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Особливості військово-організаційної діяльності міліції УРСР»* висвітлено низку питань щодо участі міліції у:

проведенні на теренах України мобілізаційних та евакуаційних заходів;

забезпеченні охорони художніх та історичних цінностей;

оборонних боях на фронті, в т.ч. участь в організації та діяльності винищувальних батальйонів, а також у партизанському русі в тилу ворога; зборі даних про звірства фашистів на визволених територіях.

Встановлено, що органами міліції на початку бойових дій у 1941 році організовано мобілізацію працездатного населення у кількості 1 мільйон осіб на території Чернігівської, Сумської, Харківської, Полтавської, Дніпропетровської, Запорізької, Сталінської та Ворошиловградської областей для виконання робіт з будівництва оборонних споруд. Показано обсяг роботи, яку проведено працівниками міліції з ліквідації паніки, а також охорони банківських установ та фінансових коштів під час проведення евакуаційних заходів. Розглянуто питання щодо ролі підрозділів міліції громадської безпеки (постових міліціонерів, патрульних, груп охорони порядку) у забезпеченні протиповітряної оборони.

Доведено, що участь працівників міліції у складі винищувальних батальйонів відбувалася без відриву від виконання основних службових обов'язків.

Визначено роль дільничних та працівників оперативного складу міліції у зборі документів та даних про діяльність гестапо, СС, військових комендатур, уповноважених германської жандармерії, шкіл гестапо, бірж праці, міських, районних та сільських управ, редакцій газет, типографій (наказ НКВС УРСР від 13 серпня 1943 року «Про збір документальних матеріалів Великої Вітчизняної війни у районах УРСР, визволених від німецько-фашистських загарбників»).

У підрозділі 3.2 «*Забезпечення міліцією охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю*» узагальнено чинники, які ускладнили боротьбу зі злочинністю в умовах війни, та показано основні напрями боротьби зі злочинністю у 1941-1945 рр. Зазначено, що внутрішня міграція населення, доступність зброї, голод та дефіцит продовольства вивели на перший план боротьбу з бандитизмом, а також необхідність вилучення у населення зброї, набоїв та вибухівки. Водночас, евакуація, нальоти ворожої авіації та артилерії спричинили зростання таких видів злочинів, як мародерство, крадіжки та грабіж. Крім цього, стратегічного значення набула боротьба з крадіями худоби. Констатовано, що за таких умов для боротьби зі злочинністю міліція була вимушена сформувати бригади сприяння міліції, групи з підтримання громадського порядку, які нарівні з міліцією займалися боротьбою зі злочинністю.

Окремо розглянуто питання щодо боротьби зі спекуляцією та злочинами, що були пов'язані з обігом продуктових карток. Дано оцінку Постанові Пленуму Верховного Суду СРСР від 26 червня 1942 року, за якою злочини, пов'язані з обігом карток, прирівнювалися в залежності від обставин до крадіжки або грабежу та тягли за собою відповідну кримінальну відповідальність. Звернуто увагу на те, що в умовах війни для

подолання спекуляції міліцією був запроваджений посилений контроль за роботою типографій, організацій та органів, що видавали картки.

У роботі показано роль міліції у забезпеченні охорони врожаю. Наголошено на тому, що для боротьби з крадіжками зерна з початку війни органами міліції було взято під контроль пункти приймання та здачі зерна, млини, продуктові склади, підприємства з переробки сільськогосподарської продукції.

Окреме місце у роботі посідає питання щодо злочинності дезертирів. Наведено приклади їхнього виявлення міліцією. Зокрема, в ніч на 15 вересня 1943 року на території першого відділення міліції міста Суми було затримано 105 осіб, які ухилилися від служби в армії, та 11 дезертирів. Доведено, що саме дезертирами найчастіше вчинялися грабежі та розбої. Боротьба з ними ускладнювалася тим, що злочинці були вдягнені в форму радянських військовослужбовців, мали документи вояків, які поверталися зі шпиталів.

Проаналізовано досвід міліції у боротьбі з крадіжками та грабежами. Констатовано збільшення кількості грабежів у 1944-1945 роках у центральних регіонах України (зокрема, у Дніпропетровській області до кінця 1944 року кількість грабежів збільшилася втричі, вбивств – вдвічі).

Характеризуючи стан боротьби з хуліганством та вуличною злочинністю, автор звертає увагу на директиву Управління міліції НКВС УРСР щодо посилення боротьби з хуліганством та кримінальною злочинністю від 6 грудня 1944 року, згідно з якою в усіх випадках вчинення тяжких та небезпечних злочинів начальники міліції були зобов'язані особисто виїжджати на місця злочинів разом з оперативними працівниками, судово-медичними експертами, співробітниками науково-технічних відділень, а також провідниками службово-розшукових собак.

Далі у дослідженні висвітлено низку питань, які стосуються боротьби міліції з дитячою безпритульністю, шахрайством.

У підрозділі 3.3 *«Адміністративна діяльність міліції в умовах воєнного часу (1941–1945 рр.)»* підкреслено, що в умовах війни адміністративна діяльність міліції суттєво відрізнялася від тієї практики, що мала місце у довоєнні часи. Виходячи із цього, в роботі зроблено акцент на дослідженні діяльності паспортних відділів міліції, визначено специфіку їхньої роботи в цих умовах. Доведено, що підвищенню ефективності діяльності цих підрозділів міліції сприяло їхнє укомплектування експертами-криміналістами, які спеціалізувалися на виявленні підроблених документів

Проаналізовано низку нормативних та розпорядчих актів, які стосувалися діяльності паспортних відділів міліції (Директива ГУ НКВС УРСР від 23 квітня 1941 року та Постанова ДКО від 21 лютого 1942 року). Зроблено висновок про те, що перереєстрація паспортів мала на меті не тільки виявлення підроблених документів про особу, але й виселення з

режимних місцевостей осіб, яким заборонялося проживати на вказаних територіях.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вперше подано всебічну комплексну історико-правову характеристику організації та діяльності міліції радянської України у період війни 1941-1945 років, яка полягає у розкритті ролі й місця міліції як правоохоронного органу в державно-правовому механізмі тоталітарної країни, що перебувала в умовах воєнного часу, аналізі стану загальної структури злочинності, динаміки розвитку криміногенної обстановки в Україні в зазначений історичний період, встановленні особливостей правового стану працівників міліції УРСР.

За результатами дослідження дисертантом репрезентовано найбільш важливі висновки.

1. Нормативно-правова база, що визначала становище міліції УРСР напередодні та під час Другої світової війни, взагалі не орієнтувала та не могла орієнтувати міліцію на захист прав і свобод людини, оскільки була дзеркальним відображенням жорстокої тоталітарної та класової політики радянської держави.

2. За часів Другої світової війни організаційна структура міліції не зазнала суттєвих змін та залишалася майже такою, яка була у довоєнні часи: Головне управління міліції у складі НКВС УРСР, обласні управління, міські відділи, районні відділи, карний розшук, відділ боротьби з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією, зовнішня служба, Державна автомобільна інспекція, служба дільничних інспекторів, дитячі кімнати міліції, паспортні відділи. Ця система довела свою ефективність як для звичайних, так і для екстремальних умов.

3. З початку війни відбулися суттєві зміни особового складу міліції. Абсолютна більшість її співробітників мобілізувалася до лав Червоної Армії, пішли на фронт добровольцями тощо. Лише невелика частина кадрових працівників залишилася в органах міліції до літа 1942 року. У процесі визволення окупованих німецькими військами територій України поновлювався штат міліції. Значну роль у цьому відіграли направлені до міліції вчорашні військові та партизани. До лав міліції поверталися пенсіонери – колишні її співробітники, жінки.

4. Міліція України відігравала ключову роль у організації винищувальних батальйонів, партизанських загонів, диверсійно-розвідувальних груп, а також брала значну участь у обороні великих міст України. Також вона забезпечувала охорону тилу в прифронтовій смузі від шпигунів, диверсантів, дезертирів, панікерів, провокаторів, мародерів та роботу транспорту.

5. Міліція була вимушена поєднувати правоохоронну діяльність та участь у бойових діях нарівні з підрозділами Червоної армії. Співробітникам міліції вдавалося попереджувати діяльність злочинців, спекулянтів, шахраїв та дезорганізаторів тилу, грабежі та крадіжки як державного, так і особистого майна громадян. Крім того, у зв'язку з міграцією населення вони здійснювали допомогу органам влади у розселенні людей, забезпечували дотримання паспортного режиму, контролювали роботу автомобільного, водного транспорту та дотримання правил протиповітряної оборони, брали участь в охороні залізниць, опікувалися безпритульними та бездоглядними дітьми, ліквідовували наслідки окупаційного режиму.

6. Під час війни значно знизилися критерії відбору в органи внутрішніх справ. Через втрату шкіл міліції в навчанні кадрів доводилося задовольнятися короткотерміновими курсами та семінарами, які завдяки залученню всього особового складу дали змогу вирішити цю проблему.

7. Основними заходами забезпечення міліцією громадського порядку під час війни були патрулювання, обходи жилих будівель, притонів, таємних нічліжок, прочісування лісових масивів з метою виявлення кримінально-злочинного елементу, регулярні облави, огляди санбаклабораторій та аптек, медичних складів, водопроводів, перевірка документів, вантажів, технічного стану транспорту, автогосподарств та автопідприємств.

Також, урахувавши специфіку воєнного часу, міліція України брала участь у розмінуванні міст і сіл, вилученні зброї, золота, валюти, трофейного майна, охороні підприємств та установ, об'єктів, які постраждали від бомбардування, направленні під час повітряних тривог людей в укриття, нагляді за світломаскуванням, нагляді за виготовленням, зберіганням та видачею продовольчих і промтоварних карток, виявленні безпритульних та бездоглядних дітей, організації дитячих спеціальних закладів, роботі на громадських засадах під час відбудови адміністративних будівель міліції.

8. Протидія зростанню злочинності з боку міліції України у 1941–1945 рр. включала в себе такі складові частини боротьби, як припинення діяльності шпигунів, диверсантів, розповсюджувачів брехливих чуток, мародерів, злочинців, крадіїв худоби, спекулянтів та скупників харчових продуктів, дезорганізаторів тилу, попередження та боротьбу з розкраданням продовольчих карток. Як і в 20-ті роки XX сторіччя, так і в 1941–1945 роках знову одним з пріоритетних завдань міліції у галузі боротьби зі злочинністю стала боротьба з бандитизмом.

9. Умови війни, стрімке зростання злочинності спричинили застосування міліцією до окремих категорій злочинців засобів позасудової розправи, практику якої тоталітарною радянською державою було поширено й на тих, хто не був лояльним радянській владі, внаслідок чого

відбулося масове примусове відселення людей, виконання міліцією вироків військових трибуналів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лабоженко Д. Б. Кадрове забезпечення міліції УРСР під час Великої Вітчизняної війни / Д. Б. Лабоженко // Наука і правоохорона. – № 3 (13). – 2011. – С. 253–257.

2. Лабоженко Д. Б. Діяльність міліції УРСР із охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю під час Великої Вітчизняної війни / Д. Б. Лабоженко // Наука і правоохорона. – № 4 (14). – 2011. – С. 284–289.

3. Лабоженко Д. Б. Особливості адміністративного законодавства УРСР 30-х років XX сторіччя, що регулювало діяльність міліції / Д. Б. Лабоженко // Наше право. – № 2. – Ч. 1. – 2012. – С. 68–73.

4. Лабоженко Д. Б. Особливості структурної побудови НКВС СРСР напередодні Великої Вітчизняної війни та місця міліції в ній / Д. Б. Лабоженко // Європейські перспективи. – № 2. – Ч. 1. – 2012. – С. 69–73.

5. Лабоженко Д. Б. Бандитизм в роки війни (1941–1945). / Д. Б. Лабоженко // Наука і правоохорона. – № 3 (13). – 2016. – С. 253–257.

6. Лабоженко Д. Б. Участие милиции в борьбе с детской беспризорностью в Украине в 1941–1945 гг. / Д. Б. Лабоженко // Право и Политика. – 2016. - №1. – С. 89–94. (республіка Киргизстан)

7. Лабоженко Д. Б. Нормативні засади організації та діяльності міліції України в умовах воєнного стану 1941–1945 рр. / Д. Б. Лабоженко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Вип. 2. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1997. – С. 110–113.

8. Лабоженко Д. Б. Боротьба міліції УРСР зі злочинністю в умовах воєнного стану (1941–1942 рр.) / Д. Б. Лабоженко // Проблеми протидії злочинності: історико-правовий аспект : матеріали Міжнародної історико-правової конференції, 13–17 вересня 2007 року, м. Сімферополь, Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь, 2007. – С. 67–69.

9. Лабоженко Д. Б. Правовий режим воєнного стану у законодавстві СРСР часів війни (1941–1945 рр.) / Д. Б. Лабоженко // Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 4–5 березня 2016 р. – Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. – С. 6–9.

10. Лабоженко Д. Б. Забезпечення міліцією України паспортного режиму в умовах воєнного стану (1941–1945 рр.). / Д. Б. Лабоженко // Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 березня 2016 року, м. Кривий Ріг, Донецький юридичний інститут. – Кривий Ріг, 2016. – С. 140–143.

АНОТАЦІЇ

Лабоженко Д. Б. Міліція радянської України в період війни 1941-1945 років: історико-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню нормативно-правового забезпечення, організації та діяльності міліції радянської України напередодні та під час війни.

Автором проаналізовано різноманітні форми, методи та напрями діяльності міліції в умовах воєнного часу, наново переосмислено діяльність міліції у забезпеченні охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

У роботі охарактеризовано функції непритаманні міліції, які виконувалися нею в період з 1941 по 1945 роки. На підставі цього автором подано нову класифікацію напрямів діяльності міліції у часи війни.

Висвітлено особливості кадрового та матеріально-технічного забезпечення міліції у вказаний історичний період. Встановлено особливості юридичної відповідальності працівників міліції в умовах воєнного стану в період з 1941 по 1945 роки, в т.ч. притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення посадових злочинів, які тоді кваліфікувалися як військові та були підсудні військовим трибуналам.

Ключові слова: Воєнний стан, Народний комісаріат внутрішніх справ РСР, Головне управління міліції НКВС УРСР, функції міліції, винищувальні батальйони, евакуація, мобілізація, охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю, боротьба з бандитизмом.

Лабоженко Д.Б. Милиция советской Украины в период войны 1941-1945 годов: историко-правовое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория, история государства и права; история политических и правовых учений. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2016.

Диссертация посвящена исследованию нормативно-правового обеспечения, организации и деятельности милиции УССР накануне и в период войны 1941-1945 годов. На основании анализа нормативно-правовой базы, действовавшей в тот период, показано, что организационная структура милиции не претерпела значительных изменений и осталась практически такой же, какой она была в предвоенное время. При этом обращено внимание на то, что в условиях воєнного

времени такая организационная структура милиции доказала свою эффективность.

Автором впервые введены в научный оборот ранее неизвестные архивные и нормативные документы, в т.ч. ранее имевшие гриф «секретно», иллюстрирующие различные формы, методы и направления деятельности милиции советской Украины в условиях военного времени, по-новому переосмыслены некоторые аспекты деятельности милиции в части охраны общественного порядка и борьбы с преступностью.

На основании статистических данных и архивных материалов, касающихся преступности того времени, установлено, что в период 1941-1945 годов превалировали преступления корыстно-насильственного типа (бандитизм, кражи, разбой, грабеж, мародерство). Также исследовано противодействие милицией таким видам преступлений, как шпионаж и диверсии, распространение ложных слухов, хищение скота, а также спекуляция и хищение продовольственных карточек.

Констатируется, что условия войны, резкий рост преступности привели к тому, что к отдельным категориям преступников милицией применялись меры внесудебной расправы, распространявшиеся и на ту часть населения, которая не была лояльной советской власти. Это приводило к участию милиции в принудительном отселении людей с ряда территорий, выполнение ею решений военных трибуналов.

Акцентируется внимание на функциях, неприсущих милиции как правоохранительному органу, которые она выполняла в период военного времени.

Отдельно в работе изучен вопрос о кадровом и материально-техническом обеспечении милиции УССР в указанный исторический период. Показаны нюансы и особенности юридической ответственности сотрудников милиции советской Украины в период действия режима военного времени.

Ключевые слова: Административный кодекс УССР, Вторая мировая война, Народный комиссариат внутренних дел СССР, Главное управление милиции НКВД УССР, функции милиции, истребительные батальоны, военное положение, партизанское движение, эвакуация, мобилизация, охрана общественного порядка, борьба с преступностью, борьба с бандитизмом.

Labozhenko D.B. Militia of the soviet Ukraine during the war years (1941-1945): the historical and legal research. – The manuscript.

The thesis for the degree of candidate of law sciences, specialty 12.00.01 – Theory, History of State and Law; history of political and law doctrines. – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2016.

Dissertation is devoted to research low support, organization and activities of the police in the USSR on the eve and during war years (1941-1945).

The author has first introduced in the scientific practice unknown archival and normative documents, including those that previously classified as "confidential", illustrating various forms, methods and directions of activity the militia in soviet Ukraine in conditions wartime.

On the basis of statistical data and archival materials relating to criminality of the time, crime of mercenary-violent type (robbery, theft, burglary, robbery, looting), were established to be prevailing.

In the thesis researched questions about the functions, which are not inherent to the militia (police) as a law enforcement agency, which it performed during wartime. On this basis, the author presents a new classification of directions of the militia activity of Ukraine in the war years, which is based on law enforcement, military, administrative-managerial and economic components.

Separately, in the work we studied the question of staffing and logistical support given to the militia in this historical period.

Keywords: Administrative SSR Code, The People's Commissariat of Internal Affairs of the USSR, General Directorate of Militia NKVD, the police function, destroyer battalions, the military situation, the guerrilla movement, evacuation, mobilization, protection of public order, crime prevention, the fight against banditry.

Підписано до друку 26.05.2016. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.